

Inhoud

Linnaeushof, van botanische tuin tot grootste speeltuin van Europa <i>Ellen Kerkvliet</i>	3
Welkom in Heemstede en Bennebroek, Het vreemdelingenverkeer tussen 1906 en 1920 <i>Anja Kroon</i>	10
Hoeve Nijverdal: de boerderij van Van der Hulst <i>Cees Peper en Ellen Kerkvliet</i>	16
Tour de France door Heemstede, De eerste 'grand départ' buiten Frankrijk <i>Marloes van Buuren</i>	20
Hoe Het Paradijs verdween uit Bennebroek <i>Martin Bunnik</i>	24
Het verdwenen Huis te Bijweg, deel 1 <i>Peter van der Werff</i>	29
Sierkunstenaar Antoon Molkenboer en zijn betekenis voor Heemstede <i>Ellen Kerkvliet</i>	35
Van het bestuur	
Groenendaal, van buitenplaats tot wandelbos	39
Uitnodiging voorjaarsbijeenkomst en ledenvergadering	42
Jaarverslag 2012 van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek	43
Excursies	46
Karakterbehoud, voorjaar 2013	47
Aanwinsten collectie HVHB en reacties van lezers	48

Voor uw agenda

23 mei	Voorjaarsbijeenkomst HVHB en presentatie Groenendaalboek
26 mei	HVHB met stand op de voorjaarsmarkt op de Binnenweg in Heemstede (naast boekhandel Blokker), met onder meer het Groenendaalboek. (NB: het Groenendaalboek is voor leden ook op 23 mei met korting te koop, en daarna ook als ze het rechtstreeks bij de HVHB bestellen)
27 juni	Wandeling door de wijk Zuiderhout, zie pagina 46
7 juli	Rondleiding Koetshuis Van Schagen en Oude Kerk plus orgelconcert, zie pagina 46
augustus	Excursie Huis te Vogelenzang
14 september	Open monumentendag, thema: Macht & pracht
30 oktober	Symposium afsluiting Groenendaaljaar, raadhuis Heemstede
21 november	Najaarsbijeenkomst HVHB, 't Trefpunt, Bennebroek

tram en het onderhoud van de wegen. Goede vervoersmogelijkheden waren een belangrijk middel om de vestiging van vreemdelingen te bevorderen. Daarnaast wilde men zich inzetten voor het verbeteren van het drinkwater. Heel opmerkelijk was, dat het bestuur zich ook inspande voor de bescherming van zangvogels, dit misschien wel vanwege de damesmode in die tijd, waarbij hoeden voorzien werden van complete vogels. Het bestuur kon rekenen op sympathie van de Heemstedenaren en Bennebroekers; tussen 1906 en 1919 bedroeg het aantal leden gemiddeld 125, wat in vergelijking met dergelijke verenigingen in andere plaatsen heel behoorlijk was.

▼ *De eerste toeristische gids voor Heemstede en Bennebroek dateert van rond 1908.*

Vreemdelingenverkeer

Door de jaren heen moet de secretaris van 'Verfraaiing' veel inlichtingen hebben verstrekt over de bezienswaardigheden in de dorpen en de vestigings-

mogelijkheden. Hierover is echter niets bekend, er was in Heemstede nog geen informatiekantoor. Waarschijnlijk zullen, net als aanvankelijk in Haarlem, de vragen om inlichtingen schriftelijk naar de secretaris zijn gegaan, die daarop een Gids kon toesturen aan de aanvrager. Het toerisme nam zeker toe in de jaren tussen 1906 en 1920. In het jaarverslag over 1919 meldde Aberson dat in de zomermaanden een groot aantal vreemdelingen gehuisvest was, maar dat helaas veel mensen door gebrek aan hotels en pensions moesten worden afgewezen. Dit zal verheugend nieuws zijn geweest na de totale stilstand van het internationale toeristenverkeer tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het aantal inwoners van Heemstede was ook flink toegenomen, van 5.074 in 1900 tot 10.483 in 1920, een verdubbeling in twintig jaar. De vereniging zal hier zeker aan hebben bijgedragen, mede door de fraaie gids die al rond 1908 werd uitgegeven.

De eerste gids voor Heemstede en Bennebroek

Een goede gids was noodzakelijk om vreemdelingen te wijzen op de bezienswaardigheden van de dorpen en op de verblijfsmogelijkheden. In Haarlem werd voor dit doel de Gids voor Haarlem en omstreken van Jacobus Craandijk gebruikt. Dit was een wandelgids die ook uitgebreid aandacht besteedde aan de wandelwegen en bezienswaardigheden in Heemstede en Bennebroek. Toch vond men in Heemstede dat beide dorpen een eigen gids verdienden. Het gemeentebestuur wees in 1906 de aanvraagde subsidie af, omdat het de gids niet nuttig achtte voor het algemeen belang, maar de gids werd toch uitgegeven. Staal, die de tekst schreef, vroeg zich hierin af of een wandelgids nog wel nuttig was. De halve wereld fietste, jongeren speelden voetbal, cricket of lawntennis, maar wandelden niet meer. Toch, zo meende hij, was een gids niet overbodig, want hij kon uitnodigen tot kennismaking met de gemeente en de keuze voor vestiging of tijdelijk verblijf verge-

▲ Een bank op een plekje met fraai uitzicht, een rustpunt tijdens een wandeling.

de banken werden meestal van gemeentebomen gemaakt.

Het lijkt alsof het plaatsen van rustbanken een nuttige en onschuldige bezigheid was – de bekende Heemstedse arts Dr. Droog was een groot voorstander vanwege de rustmogelijkheden voor mensen die slecht ter been waren – toch maakte raadslid Q. van den Berg in 1909 bezwaar tegen sommige locaties. Aan een bank op de Kerklaan bijvoorbeeld zouden mensen zich kunnen ergeren, want op zo'n rustige plek kunnen 'personen van tweeërlei geslacht soms in minder gewenschte houding bij avond op eene bank zitten'. Een oplossing zou

zijn om er een lantarenpaal bij te plaatsen, want 'bedoelde personen zoeken gewoonlijk liever het duister'. De bank werd op proef toch op de gekozen plek geplaatst. Er volgden vele banken. In 1918 werden er nog vier aan de Vrijheidsdreef en drie tegenover *Leeuw en Hooft* geplaatst.

Tot slot

De vereniging die het toerisme wilde bevorderen en nieuwe inwoners wilde trekken was geen vereniging die grootse dingen tot stand bracht. We kunnen alleen maar gissen naar haar invloed op de daadwerkelijke toename van het aantal toeristen en nieuwe inwoners. Gezien het lange bestaan van de vereniging en het constante aantal leden, zal zij haar dienst hebben bewezen. Het bestuur zelf leek tevreden met de gang van zaken en de bereikte resultaten, want in 1918 eindigde het jaarverslag met de trotse woorden: 'dat Heemstede mag blijven zoals het is'.

Bronnen

J. Craandijk, *Gids voor Haarlem en omstreken*, Haarlem z.j.
Gids voor Heemstede en Bennebroek, Utrecht circa 1908.
 Gemeenteraadsnotulen Heemstede, Noord-Hollands Archief, T. 3868, inv.nr. 126-134 (1907-1915).
 Idem, Haarlem's Dagblad, 1906-1920.
www.heimstede.nl

Tour de France door Heemstede

Marloes van Buuren

De eerste 'grand départ' buiten Frankrijk

In december 1953 deed Tourdirecteur Jaques Goddet een revolutionaire bekendmaking: de Tour de France zou in 1954 voor het eerst in zijn geschiedenis buiten de landsgrenzen van start gaan en wel vanuit het Olympisch stadion in Amsterdam. Tijdens die eerste etappe passeerde de Tour ook Haarlem en Heemstede.

▲ De renners passeren van oost naar west over de Zandvoortselaan in Heemstede. Rechts ligt het voormalige café van Jansen, waar nu de Rozenburgh is. Links zie je de P.C. Boutenskade. De mensen daarachter staan dus op de brug over de Leidsevaart. Het stationsgebouw is niet te zien want dat werd pas vier jaar later gebouwd.

Het verdwenen Huis te Bijweg, deel 1

Peter van der Werff

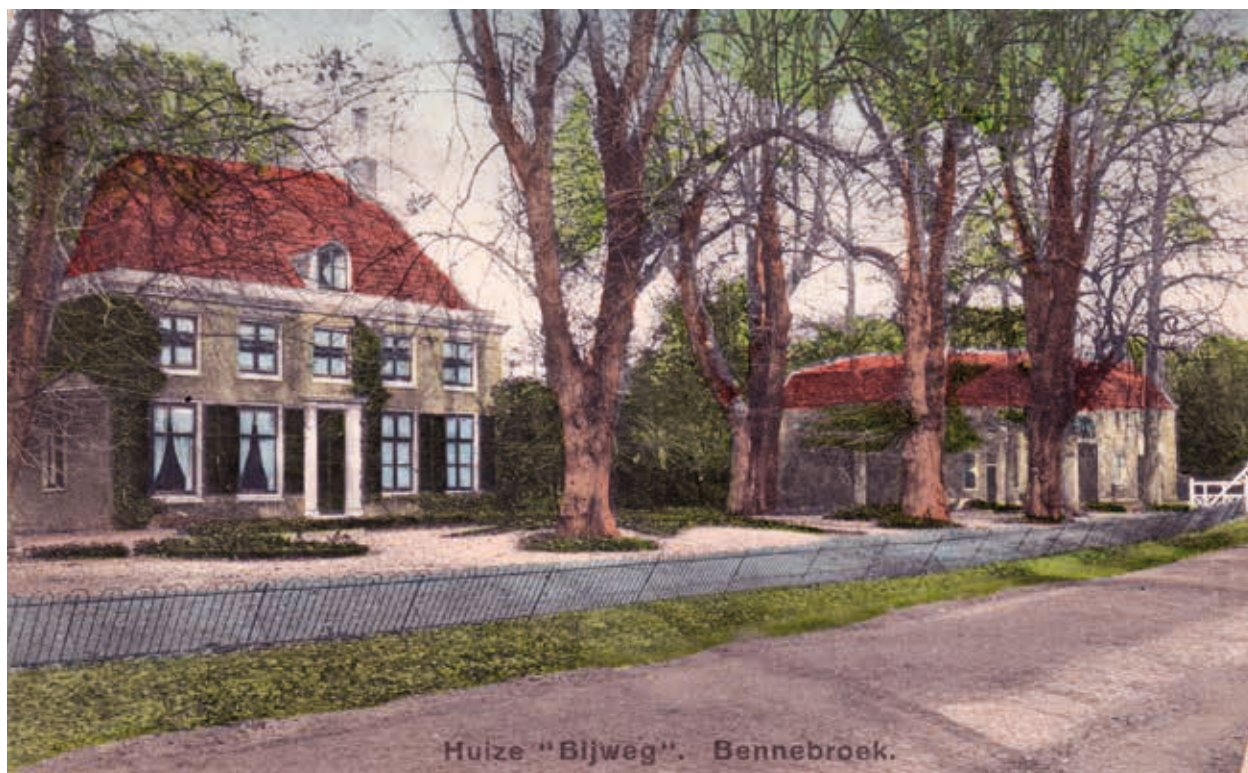
Lang geleden lag er een Huis te Bijweg aan de Herenweg in Bennebroek. Het was een kleine hofstede die uitgroeide tot een buitenplaats, waar nu geen spoor meer van terug te vinden is. In deel 1 van de kleurrijke geschiedenis ervan maken we onder andere kennis met de beroemdste bewoners, de 'Dikke Jacobijn' Johan Valckenaer en zijn levensgezel Theodorus van Kooten.

Als Bennebroekse kinderen speelden wij vaak op het verlaten terrein 'de Bijweg'. Maar om welke bijweg ging het eigenlijk? Dat wisten wij niet. Er liep wel een weg door de Bijweg. Die heette wonderlijk genoeg de Bijweglaan. Wat was nou een weglaan? Het vroeg om grappen. Als je van huis ging, liep je over de Weglaan en weer naar huis nam je de Teruglaan.

Oude dorpsbewoners zeiden dat het om een Huis te Bijweg ging. Maar dat loste niets op. Naar welke bijweg was dat huis vernoemd? Bovendien was er van

het huis niets te vinden. Waar het had moeten staan, had je alleen het begin van de Bijweglaan. En van de laatste bewoners wist niemand iets af.

De tegenwoordige tijd geeft veel oude geheimen prijs. De naam Bijweg heeft naar verluidt een even simpele oorsprong als het ons raadselachtig in de oren klonk. Het gaat om een hofstede die dicht bij de weg lag, aan de westkant van de eerste strandwal. Dicht bij de weg, bijweg, Bijweg. Waarom dan het woordje 'te' erbij gezet? Wellicht is het zo gegroeid in de spreektaal.

Sierkunstenaar Antoon Molkenboer en zijn betekenis voor Heemstede

Ellen Kerkvliet

We kennen allemaal het monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog op de Vrijheidsdreef in Heemstede. Dit beeld van Mari Andriessen is in 1948 onthuld. Weinigen zullen echter weten dat op het Richard Holplein, aan de kant van de Heemsteedse Dreef, eerst nog een tijdelijk oorlogsmonument heeft gestaan. Het is daar al in juli 1945 geplaatst en twee jaar later weer weggehaald. De maker was Antoon Molkenboer, een veelzijdig kunstenaar die enkele jaren in Heemstede heeft gewoond.

▲ *Het tijdelijke monument 'Aan hen die vielen' op het Richard Holplein, gemaakt door Antoon Molkenboer.*

Antoon Henricus Johannes Molkenboer werd in 1872 in Leeuwarden geboren, als telg van een talentvol kunstenaarsgeslacht. Zijn vader W.B.G. Molkenboer was directeur van de Rijks Normalschool voor Tekenonderwijzers, gevestigd in het Rijksmuseum in Am-

sterdam. Ook zijn twee broers Theo en Bernardus en zijn zuster Phemia hebben hun sporen in de kunstwereld verdiend. Uit een zijtak is nog een andere Theo bekend (1796-1863), architect van meer dan zeventig rooms-katholieke kerken, onder meer in Vogelenzang en Overveen.